

Алла ДОБРИДЕНЬ,

(Умань, Україна)

СУЧАСНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

На сучасному етапі соціально-економічного та культурного розвитку незалежної України перед державою постають нові проблеми необхідності підвищення рівня освіти та вихованості громадянського суспільства, зокрема, пріоритетного значення набуває формування громадянської позиції учнівської молоді в освітньому процесі.

Зміст громадянської освіти включає в себе взаємопов'язану діяльність учителів та учнів з метою засвоєння системи знань, спрямованих на формування і розвиток громадянських почуттів і відповідних ним рис поведінки, а саме: любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці на благо Вітчизни, примноження традицій свого народу, бережливого ставлення до історичних пам'яток, традицій, звичаїв рідної України, прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави, мужності, готовності захищати Батьківщину; дружби з іншими народами; поваги до звичаїв, культури інших країн і народів, прагнення до співробітництва з ними.

Аналіз шкільної практики засвідчує, що успішність освітніх впливів з метою розвитку громадянської позиції залежить від умілого використання педагогами традиційних та інтерактивних методів навчання.

Методи громадянської освіченості – це напрями і способи діяльності вчителів та учнів з метою формування громадянської позиції молодших школярів.

З педагогічної точки зору, сукупність методів громадянської освіченості диференційовано на дві групи: *традиційні й інтерактивні*.

Здійснений аналіз педагогічного досвіду Б.Бричка [4], Н.Волкової [1], М.Євтуха [2], Н.Мойсеюк [6], М. Скрипника [3] дає підстави стверджувати, що

єдиної класифікації методів не існує через різноманітні підходи до їхнього розгляду, тлумачення та характеристики.

Вашій увазі пропонуємо наступні групи методів громадянської освіти учнівської молоді: перша група – *методи усвідомлення громадянських цінностей суспільства*. Загальною особливістю методів цієї групи є вербальність, оскільки їх джерелом виступає слово. За допомогою змістовного й емоційно забарвленого роз'яснення педагога учні усвідомлюють сутність громадянських цінностей, осмислюють їх, виявляють емоційно-ціннісні ставлення до них, що в кінцевому результаті сприяє формуванню переконань, громадянської позиції особистості. Другим призначенням цієї групи методів є осмислення й оцінка учнями власного життєвого досвіду, мотивації своїх дій і вчинків [6].

У формуванні позитивного досвіду громадянської поведінки особистості, її переконань, ставлень до навколишньої дійсності вирішальну роль відіграє діяльність. У зв'язку з цим важливим у громадянській освіті школярів вважаємо використання другої групи методів – *організації діяльності і формування досвіду громадянської поведінки*. У психолого-педагогічних дослідженнях (Н. Волкова, Т. Григорчук, В. Іова, Л. Красномоєць Н. Мойсеюк) запропоновані та обґрунтовані такі методи, як *тренування, привчання, прогнозування, ситуації вільного вибору*, які базуються на практичній діяльності учнів.

Наступна група методів – *методи стимулювання діяльності й поведінки* (Н. Волкова [1], Н. Мойсеюк [6]). У своїй сукупності ці методи покликані регулювати, коригувати і стимулювати діяльність та поведінку учнів. Найефективнішими серед них вважається *дидактична гра, змагання, заохочення і покарання*.

Одним з компонентів формування громадянської освіти учнівської молоді є *самооцінка* – оцінювання особистістю самої себе, своїх можливостей, якостей та місця серед інших людей. Самооцінка відіграє величезну роль у формуванні структур моральної самосвідомості школяра. Якщо самооцінка

дошкільника цілісна, тобто дитина не розрізняє себе як суб'єкт діяльності, себе як особистість, то самооцінка школяра вже більш об'єктивна, рефлексивна і диференційована [7, с. 132].

У формуванні громадянськості учнів слід усвідомити першочергове значення *учнівського самоврядування* як другої основної ланки демократизації управління школою (перша ланка – самоврядність колективу), як вершину самовиховного процесу, котрий школа консультує і спрямовує діяльність [5, с. 11]. Про самоврядування говорять, маючи на увазі середній і особливо старший шкільний вік, ми переконані, що до елементів самоврядування дітей потрібно привчати з молодшого шкільного віку, оскільки воно сприяє формуванню високого рівня громадянської свідомості.

За умов особистісно-орієнтованого підходу до особистості школяра громадянська освіченість визначається відповідним рівнем освітньої компетентності, комунікативними вміннями, духовними орієнтирами та цінностями, активною громадянською і соціальною позицією. Такий підхід в організації освітньої діяльності потребує від учителя введення інноваційних технологій, однією з яких є *моделювання інтерактивних форм та методів громадянської освіченості* [5, с. 11–12].

Інтерактивні методи, як правило, припускають моделювання реальних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем, рольові ігри. Тим самим означені методи якнайбільше сприяють формуванню навичок і умінь, виробленню цінностей, створюють атмосферу співробітництва, взаємодії, дозволяють стати педагогові дійсним лідером, а не ментором-адміністратором.

Аналіз педагогічного дослідження М. Скрипника дає змогу класифікувати наступні інтерактивні методи:

1. *Імітаційні* – методи діалогічної взаємодії учасників освітнього процесу з метою обміну матеріальними та духовними цінностями.

2. *Пізнавальні* – методи пізнавальної взаємодії (діалогу) учасників з метою отримання нових знань, їх систематизації, творчого вдосконалення професійних вмінь і навичок.

3. *Мотиваційні* – методи діалогічної взаємодії учасників освітнього процесу, за допомогою яких кожен визначає власну позицію у ставленні до способів діяльності групи, окремих учасників, вчителя, самого себе.

4. *Регулятивні* – методи, завдяки яким встановлюються та приймаються певні правила діалогічної взаємодії учасників освітнього процесу [3, с. 34–42].

Однак, класифікація названих методів є досить умовною, оскільки жоден з них не є універсальним, оптимальність освітнього процесу досягається через комплексне і системне застосування всіх означених методів, які можуть частково переплітатися і взаємодоповнюватися.

Вважаємо за доцільне зазначити, що провідне місце в освітньому процесі посідає використання таких методів громадянськості школярів, що передбачають добровільний вибір особистістю поведінки, котра відповідає таким важливим категоріям, як обов'язок, ініціативність, дисциплінованість, самостійність, вимогливість, принциповість, активність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. Педагогіка: посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
2. Євтух М., Потапенко К. Виховний ідеал як головна гуманістична цінність // Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник [за заг. ред. О. Сухомлинської]. – К., 1997. – С. 109–113.
3. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання [упоряд. Л. Галіцина]. – К.: Ред. загально-пед. газ., 2005. – 128 с.
4. Інноваційні та інтерактивні технології навчання: довідник [упоряд. Б. Бричок]. – Рівне, 2004. – 42 с.
5. Юва В., Люріна Т. Формування громадянської культури особистості: навч.-метод. посіб. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. – 172 с.
6. Мойсеюк Н. Педагогіка: навч. посіб. – К., 2007. – 2-е вид. – 608 с.
7. Павелків Р. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці : [монографія]. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 248 с.